

Schweigaard-forelesningen

Forelesning av sentralbanksjef Svein Gjedrem på Universitetet i Oslo 23. august 2010.

Kjære studenter og andre tilhørere.

La meg begynne med å takke for invitasjonen til å holde Schweigaard-forelesningen for nye studenter og for andre ved Økonomisk institutt her på Universitetet i Oslo. I stedet for å mimre om min egen studietid, skal jeg heller snakke om faget dere skal studere, og om den økonomien dere etter hvert vil bruke kunnskapen til å forstå.

Verden har nettopp vært vitne til den største økonomiske krisen siden 1930-tallet. Mange land som ble rammet av krisen, er trolig i ferd med å hente seg inn igjen. Fortsatt uro i de internasjonale finansmarkedene skaper likevel usikkerhet om utviklingen framover. Utsiktene for Europa er særlig usikre. Mange land sliter med høy statsgjeld og liten tillit. Flere land er tvunget til å stramme betydelig inn i velferdsordninger og heve skattene.

Finanskrisen startet med problemer i det amerikanske markedet for boliglån med lav kredittkvalitet. Det var få, om noen, som forutså at problemer i en liten del av det amerikanske boligmarkedet kunne få så dramatiske konsekvenser for den økonomiske utviklingen verden over. Økonomer, politikere og folk flest har i etterkant spurt seg hvordan dette kunne skje.

Kan hende er det et ønske om å forstå som har gjort at stadig flere unge ønsker å utdanne seg til økonomer. Det er i så fall en positiv virkning av krisen.

Hvorfor studere samfunnsøkonomi? Den engelske økonomen Arthur Cecil Pigou påpekte en gang hva han ser som fagets egentlige formål i samfunnet:

”De kompliserte analysene som økonomer prøver å gjennomføre, er ikke bare gymnastiske øvelser. De er virkemidler for å skape et bedre menneskeliv. Den ulykke og elendighet som omgir oss, den skadelige luksus hos noen rike familier, den forferdelige usikkerhet som henger over mange familier blant de fattige – dette er onder som er altfor åpenbare til at man kan overse dem. Gjennom den kunnskap som vår vitenskap søker er det mulig at de kan begrenses. Av mørket skal det komme lys! Å søke det er oppgaven, å finne det kanskje belønningen som ’samfunnsøkonomiens dystre vitenskap’ tilbyr dem som underkaster seg dens disiplin.” [\(1\)](#)

Dette er kanskje litt store ord for de fleste av oss. Samfunnsøkonomi er et fag som positivt forsøker å forklare hvordan bedrifter, husholdninger og stater virker sammen. Men faget kan også mer normativt brukes til å si noe om hvordan samfunn og markeder bør organiseres.

Det tok mange år før samfunnsøkonomi fikk sitt eget institutt her ved Universitetet i Oslo. Faget lå opprinnelig inn under Det juridiske fakultet på 1800-tallet og het den gang statsøkonomi. Først i 1932 ble et eget økonomisk institutt opprettet.

Det er gjort mange forsøk på å definere faget. Den engelske økonomen Lionel Robbins uttalte på 1930-tallet at

"samfunnsøkonomi er studiet av anvendelse av knappe ressurser til alternative formål." (2)

Denne definisjonen kan nok fremstå som litt abstrakt, og den fanger nok ikke opp sider ved faget som i dag fremstår som viktige. For å illustrere fagets bredde og anvendelse kan et alternativ derfor være å liste opp noen spørsmål som samfunnsøkonomien kan bidra til å kaste lys over, eller gi et beslutningsgrunnlag for. Av mer eller mindre dagsaktuelle saker kan det for eksempel være spørsmål som;

- Er det samfunnsøkonomisk lønnsomt å bygge en kraftledning gjennom Hardanger? Hvordan skal vi veie verdien av uberørt natur mot kostnadene ved å benytte andre alternativer for strømforsyning?
- Hvordan kan vi redusere utslippene av CO₂ på en slik måte at folks levestandard og jobber rammes minst mulig? Mens ingeniører har verdifull kunnskap om de teknologiske sidene, kan samfunnsøkonome bidra til å analysere hvordan pris eller avgift kan brukes til å redusere utslippene
- Hva er konsekvensene av å bruke mer oljepenger i Norge? De siste 10-20 årene har et hovedtema i den økonomisk politiske debatten vært hvor raskt vi skal bruke de norske oljepengene. Både olje og gass er en ressurs som ikke er fornybar. Det stiller forvaltning av denne ressursen i en særstilling. Hvordan kan vi sikre at flere generasjoner får nytte av rikdommen? Hvilke omstillinger i den innenlandske økonomien får vi når vi øker bruken av oljepenger?
- Hva var årsakene til finanskrisen? Hvordan kan vi motvirke at historien gjentar seg?
- Hvordan kan myndigheter fremme god og stabil økonomisk vekst og effektiv bruk av samfunnets ressurser?

Sistnevnte spørsmål har vært gjenstand for debatt gjennom århundrer. Det rådende synet har gått i bølger. Kriser og nedgangstider har ofte bidratt til nye erkjennelser og tanker.

Anton Martin Schweigaard, juristen og økonomen som har gitt denne forelesningen sitt navn, har blitt kalt "føreren for det 19. århundres økonomiske liberalisme i Norge".

(3) Schweigaard underviste i statistikk og statsøkonomi ved Universitet i Oslo fra 1836, og var en særlig forkjemper for fri handel.

Skotten og moralfilosofen Adam Smith la i boken *The Wealth of Nations* idégrunnlaget for den økonomiske liberalismen. I følge Adam Smith burde økonomiske beslutninger overlates til den enkelte borger. Markedskreftene, eller 'den usynlige hånd', skulle få virke. Den økonomiske liberalismen var en reaksjon på den rådende merkantilismen, hvor statlig styring gjennom tollbeskyttelse, monopoler og andre privilegier skulle fremme prioriterte næringer. Schweigaard tok også et kraftig oppgjør med den statlige styringen:

"Neppe er Spor tilbage af den Flerhed av unaturlige Industrianlæg som den vilde fremtvinge. Saa afmægtige er vi, naar vi vilde foreskrive Naturen love istedet for at følge dens Anvisninger." (4)

Idealene om fri konkurranse og en passiv stat stod sterkt fram til første verdenskrig, selv om ikke alle delte dette synet. Den radikale tyske økonomen og filosofen Karl Marx mente at konkurranse og stordrift førte til fallende profittater, og spådde at det til slutt ville felle hele det kapitalistiske system. (5) I takt med børskrakk og dyp depresjon på 1920- og 30-tallet, falt tilliten de frie markedskreftene.

Den britiske økonomen John Maynard Keynes teorier om styring av økonomien satte en ny standard for den økonomiske tenkningen etter andre verdenskrig. Keynes hevdet at en desentralisert markedsøkonomi alene ikke ville være stabil. Han la særlig vekt på at myndighetene burde stimulere økonomien i dårlige tider ved å øke pengebruken over statsbudsjettet. En slik motkonjunkturpolitikk måtte til for å sikre at markedsøkonomien igjen kunne virke godt.

Keynes teorier ga støtet til en æra med mer statlig planlegging og styring. Noen land gikk lenger enn andre. Her hjemme var Ragnar Frisch, den første nobelprisvinneren i økonomi, en viktig premissleverandør. Frisch, som hadde sitt virke her på instituttet, ønsket å gjøre faget mer vitenskapelig ved hjelp av matematikk og statistikk. I følge ham burde økonomisk teori uttrykkes ved matematiske modeller, og støttes opp av tallfestede sammenhenger. Han bidro sterkt til utviklingen av et regnskap for nasjonen som helhet – et nasjonalregnskap. Når økonomer verden over i dag snakker om begreper som bruttonasjonalprodukt, privat konsum og investeringer, kan det i stor grad tilskrives Frisch. Sammen med Trygve Haavelmo, også nobelprisvinner i økonomi, har Frisch bidratt til å gi Økonomisk institutt her på Blindern en stolt fortid. Frisch var skeptisk til at markedskreftene alene ville sørge for en effektiv fordeling av ressursene. Med nye redskaper for hånden så han på økonomer som en type samfunnsingeniører, som ved hjelp av matematiske modeller, detaljerte regnskap og forslag til reguleringer, styring og kontroll kunne bistå regjering og Storting til å fremme levestandard og velferd.

Tiltro til planlegging og styring preget norsk økonomisk politikk på 1950- 60- og 70-tallet. Selvbevisstheten blant økonomene var stor. Det samme var innflytelsen over den økonomiske politikken. Arbeidet ble ledet av Frischs tidligere elever. Blant dem var Erik Brofoss som ble finansminister og senere også sentralbanksjef. Følgende sitat fra hans fremleggelse av statsbudsjettet i 1946 viser ambisjonene:

”Menneskene har etter hvert gjennom vitenskapelige og tekniske framsteg klart å fri seg fra naturkreftenes voldsheredømme. De har klart å sprengt de bånd som naturen har lagt over menneskenes liv. Det ville være et steg mot økt frihet å kunne frigjøre oss fra den blinde underkastelse av tilfeldighetene i det økonomiske liv, som overfor den enkelte synes å virke som naturkrefter. Vi må søke å gjøre oss til herre over de økonomiske krefter, i stedet for å bli behersket av dem. Til det kreves en målbevisst og planmessig samordningsøkonomi.” (6)

Norge var blant de landene som gikk særlig langt i å utvikle en økonomi med sterk sentral koordinering og styring. Vi kan kanskje si at dette arbeidet kulminerte i 1973 i forslaget om å opprette et inntektspolitisk råd. Partene i arbeidslivet skulle forplikte seg til å holde lønnsoppgjørene innenfor bestemte rammer. Forslaget om å opprette et inntektspolitisk råd var logisk. Det var den siste veggen i byggverket som ble reist etter krigen. Andre elementer var:

- Statsbudsjettet – statens utgifter og inntekter – skulle rettes mot å sikre full sysselsetting
- Regulering av kreditt innenfor rammer som ble fastlagt i et eget kredittbudsjett
- Kanalisering av lån via statsbankene
- Regulering av kapitalbevegelser over landegrensene
- Lavt nominelt rentenivå, fastsatt av statsmyndighetene
- Fast, men justerbar, kronekurs
- Bruk av prisregulering
- Aktiv næringspolitikk gjennom statlig eie og statlige støtte- og subsidieordninger

Forslaget om å etablere et inntektspolitisk råd fikk ikke tilslutning. Det ble tross alt for mye styring, samordning og koordinering. Det er nå, snart 40 år senere, kanskje ikke så mye igjen av styringssystemet som ble bygget opp etter krigen. Byggverket var ikke solid nok.

Detaljert styring og regulering av økonomien kunne ikke gi varig vekst og velstand. Tvert i mot, vi fikk dårlig effektivitet og store svingninger i norsk økonomi på 1970- og 80-tallet. De store svingningene kulminerte med lånefesten midt på 1980-tallet. Den ble etterfulgt av bankkrise og en dyp lavkonjunktur og stor arbeidsledighet i slutten av 1980-årene og begynnelsen av 1990-årene.

Det har skjedd store endringer i måten vi organiserer vår økonomi de siste 20-25 årene. Det er derfor feil å snakke om en norsk økonomisk modell som har vært gjeldende for hele etterkrigstiden. Norsk økonomi har vært gjennom et hamskifte.

Vi har erfart at budsjettstyringen ikke alene kan sikre høy sysselsetting. Strukturene i arbeidsmarkedet og lønnsdannelsen betyr tidvis trolig mer.

De direkte reguleringer av kreditt, rente og kapitalbevegelser brøt sammen og ble avvirket på 1980-tallet. Kronen har ikke lenger en fast verdi i forhold til andre valutaer. Verdien fastsettes fra minutt til minutt, ut fra etterspørsel og tilbud. Vi sier at kronen flyter.

Prisregulering har utspilt sin rolle som makroøkonomisk virkemiddel. Næringspolitikken er blitt mer generell i sitt virke. Samtidig har skattesystemet blitt mer effektivt. Skattesatsene er blitt lavere og skattegrunnlaget bredere. Statens eie i norsk næringsliv er fortsatt omfattende, men forvaltningen av eierskapet er lagt helt om. Flere markeder der staten før var eneste eier, er åpnet opp for private aktører. Konkurransen i kraftmarkedet, telemarkedet, i luftfarten og i etermediene, som dere i dag vil se som selvsagt, kom først fra 1980-tallet. Statlige selskaper gikk på børs, samtidig som ulønnsomme virksomheter ikke lenger holdes kunstig i live. Norske bedrifter møter også stadig større konkurranse utenfra. Internasjonale avtaler, som kom til gjennom vårt nære samarbeid med EU og gjennom den internasjonale handelsorganisasjonen WTO, har åpnet for at arbeidskraft, varer, tjenester og kapital kan flyte friere inn og ut av landet.

Og sist, men ikke minst, ble det i Norge, som i andre land, innført regler og prinsipper for den økonomiske politikken for å unngå at den blir styrt av mer kortsiktige hensyn og svingende preferanser. Den norske økonomen (og rogalendingen) Finn Kydland har fått nobelprisen i økonomi for å ha påpekt at myndighetene kan oppnå bedre resultater i den økonomiske politikken hvis de på forhånd kan binde seg til troverdige handlingsregler. [\(7\)](#)

Vi har fire pilarer i den økonomiske politikken som ble etablert på 1990-tallet og i 2001, for å stabilisere den økonomiske utviklingen. De fire pilarene er:

- Oljefondsmekanismen
- Handlingsregelen for budsjettpolitikken
- Flytende valutakurs
- Inflasjonsstyring

Dette systemet ble innført med bakgrunn i de store opp- og nedturene i den økonomiske utviklingen de første tjue årene av den norske oljealderen.

Oljefondsmekanismen medfører at økte statlige inntekter fra petroleumssektoren plasseres i utlandet. Det demper virkningen på etterspørselen og produksjonen - samt på prisveksten og kronekursen - når oljeprisen svinger. Reglene for plassering av disse oljepengene gir også et vern mot at særinteresser tilriver seg sterk kontroll over oljeformuen.

Handlingsregelen for statsbudsjettet sier at bruken av oljepenger skal begrenses til avkastningen vi får på midlene som er plassert i utlandet. Det gir en jevn innfasing av oljepenger, og en bruk som er opprettholdbar i flere generasjoner. Handlingsregelen er en binding regjering og Storting har lagt på seg selv. Den er ment å bidra til langsiktighet og forutsigbarhet i budsjettpolitikken.

Det virker også stabiliserende at vi har en valutakurs som flyter, og som normalt styrker seg i gode tider og svekker seg i dårlige. Det er lettest å uttrykke fordelen med dette når konjunktorene er svake. For eksempel har mange søreuropeiske land som er tilknyttet euroen, i dag store utfordringer. For å bedre sin konkurransevne må lønningene helst falle, eller i alle fall vokse klart saktere enn i andre europeiske land. Det skjer bare når arbeidsledigheten er høy. Med fleksibel valutakurs kan konkurransevnen også bedres ved at den hjemlige valutaen faller i verdi. Fleksibel valutakurs kan på den måten gi mindre svingninger i sysselsettingen og produksjonen. På den annen side kan valutamarkedet ta feil, og drive valutakursen vekk fra det fundamentale forhold tilsier. Flokkatferd og markedspsykologi kan bidra til svingninger og ustabilitet.

Våren 2001 fastsatte regjering og Storting et formelt inflasjonsmål for den såkalte pengepolitikken. Oppgaven med å nå målet er delegert Norges Bank. Norges Bank setter renten som gis til bankene. Denne renten bestemmer også bankenes utlåns- og innskuddsrenter, rentenivået ellers og også prisen på de lån dere tar opp som studenter.

Renten settes med et mål om å sikre lav og stabil pristigning. Det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Lav og stabil prisvekst er nå rettesnor for rentesettingen i de fleste vestlige land. New Zealand var først ute med et slikt mål på slutten av 1980-tallet. Siden har mange land kommet til. Men selv om inflasjonsmålet er nokså nytt, er det ikke en ny tanke. Allerede på begynnelsen av 1900-tallet foreslo den svenske økonom Knut Wicksell at renten skulle brukes for å holde verdien av penger – prisnivået – stabilt. [\(8\)](#)

Hamskiftet i norsk økonomi, sammen med en god dose hell, har gitt to gyldne tiår. De store strukturreformene har ført til at vi bruker arbeidskraft og andre ressurser mer effektivt.

Utviklingen i norsk økonomi har vært temmelig stabil. Arbeidsledigheten har vært lav. De siste ti årene har vi også hatt hell. Prisene på det vi selger, som olje, gass, metaller, stein, fisk og frakt, steg markert. Samtidig har prisene på de varene vi importerer som klær, sko og elektronikk, gått mye ned. Fra 2003 til 2008 bidro utviklingen i dette bytteforholdet alene til å øke nasjonalinntekten med mer enn 20 prosent, eller drøyt 4 prosent per år. Bildet av at vi har kommet godt ut er forsterket av at finanskrisen rammet andre vestlige økonomier svært hardt, mens vi kom ut med bare en mild nedgangskonjunktur.

Ser vi framover, er utfordringene likevel mange.

<Figur 1 Relative lønnskostnader>

Norsk arbeidskraft har aldri vært så dyr som den er nå. Norske virksomheter vil kunne stille bak i anbud og konkurranser når det nå er mye ledig kapasitet i andre land. Vi leser stadig om bedrifter som flytter virksomhet til våre naboland, som for eksempel Sverige. Der er arbeidskraften kanskje så mye som 30 prosent billigere enn her hjemme, og kultur og språk står nært.

<Figur 2 Bruk av oljepenger>

Håndtering av oljerikdommen er en annen utfordring. Historien viser at samfunn som plutselig får tilgang til store ressurser, har en tendens til raskt å bruke opp verdiene og så forvitte. [\(9\)](#) Siden innføringen av handlingsregelen i 2001, har staten økt bruken av oljepenger med rundt 110 milliarder kroner. Oljepengene finansierer nå om lag 1/6 av statens utgifter. Uten en handlingsregel for budsjettpolitikken ville trolig bruken ha vært større. På 1950- 60- og 70-tallet økte skattetrykket jevnt og trutt for å finansiere statens økte utgifter. Nå har avkastningen av oljeformuen tatt over som finansieringskilde for vårt økte offentlige forbruk.

Men ser vi fremover vil finansieringen av velferdsordningene bli krevende. Vi kan ikke varig øke bruken av oljepenger særlig mer. Utvinningen av olje vil avta. Samtidig har vi vært gjennom en periode hvor behovet for velferdstjenester har vært temmelig stabilt. Forholdet mellom antallet yrkesaktive og eldre og barn har endret seg lite. Demografien vil ikke være like fordelaktig i tiårene som kommer. Selv om vi har bygd gode institusjoner for forvaltningen av oljeformuen, er det for tidlig å si om vi håndterer rikdommen på en god måte. Og selv om presset nå har vært stort for å bruke enda mer oljepenger, er det gode grunner til å tro at senere generasjoner vil se det slik at mer gjerne kunne ha vært satt til side.

Et annet viktig spørsmål er hva som bør gjøres for å hindre nye kriser i finansmarkedene. Den globale finanskrisen har avdekket svakheter i det finansielle systemet. Det er blitt tydelig at det må føres tilsyn med det finansielle systemet som helhet, og ikke bare av hver enkelt finansinstitusjon eller hvert enkelt finansmarked. Det snakkes gjerne om 'macroprudential policy', på norsk kan vi kanskje kalle det makrotilsyn av finanssektoren. Finanskrisen er et tema som trolig vil oppta økonomer i flere tiår fremover.

Jeg innledet med å si litt om faget samfunnsøkonomi. Det spenner vidt, med klare forbindelser til realfag som matematikk og statistikk, men også til andre samfunnsfag som

statsvitenskap, sosiologi, filosofi, psykologi og jus. Som samfunnsøkonomer beveger vi oss ofte i grenselandet mellom økonomi og politikk. I en tale til sine studenter ved innledningen til en forelesningsserie i økonomisk teori for rundt 60 år siden, omtaler Ragnar Frisch økonomien som en tjener, men en viktig tjener. Han sier følgende om hvilke utfordringer vi blir stilt overfor:

"I dette virvar av fundamentale sosiale velferdsanliggender, kryssende økonomiske interesser og kompliserte årsaksforhold – i det små og i det store - skal økonomien forsøke å finne en slags vei. Han skal forsøke å forklare både det som skjer og det som ville skje hvis en handlet slik og slik." [\(10\)](#)

Men han påpeker også at

"Hensikten er ikke at han skal kunne nå fram til en konklusjon av typen: slik skal dere handle nå! ... Enhver økonomisk betydningsfull avgjørelse må bygge også på en rekke menneskelige, i siste instans politiske, vurderinger som fagmannen, vitenskapsmannen på det økonomiske område ikke har det ringeste mer forutsetninger for å avgjøre enn andre gode borgere." [\(10\)](#)

Det kan ofte være vanskelig å skille sak, det objektive, fra vurdering, det subjektive. Ragnar Frisch diskuterer også dette. I en artikkel fra 1936 trekker han en linje gjennom naturvitenskapene fram til samfunnsvitenskapene, hvor

"..vanskelighetene ved å nå frem til slike ubetinget gyldige resultater etter hvert blir større og større. Grunnen hertil er først og fremst at hele det idé-kompleks som utgjør vitenskapens forutsetninger etterhvert blir mer og mere broget ettersom man nærmer sig samfunnsvitenskapene." [\(10\)](#)

Da jeg studerte her på Blindern på begynnelsen av 1970-tallet, var det nokså bred enighet om at problemet med arbeidsledighet var løst en gang for alle. Ved hjelp av styring, kontroll og reguleringer kunne økonomien finstyres, trodde man.

Det rådet en lignende optimisme på vegne av økonomifaget også i årene før finanskrisen. De foregående 15-20 årene hadde verdensøkonomien vært karakterisert av god økonomisk vekst, mer stabilitet i den økonomiske utviklingen enn tidligere og av lav og stabil inflasjon. Perioden blir gjerne omtalt som "the great moderation" - den store moderasjonen. Det var tilløp til enighet om at store svingninger i økonomien, slik vi hadde vært vant til, var en saga blott. Den amerikanske økonomen og nobelprisvinner i økonomi Robert E. Lucas ga i en tale i 2003 uttrykk for manges syn:

"[...] macroeconomics in this original sense has succeeded: Its central problem of depression prevention has been solved, for all practical purposes, and has in fact been solved for many decades." [\(11\)](#)

Høsten 2008 skulle minne oss på at vi skal være på vakt mot vedtatte sannheter og konsensus. Er det noe historien har lært oss så er det hvor lite vi faktisk vet. Så hvis jeg skal komme med noen råd til dere som nå skal i gang med studier av faget, vil jeg først og fremst si: Vær undrende og still spørsmål. Lær dere nok til å kunne tvile.

Når jeg først har dere her på "tomannshånd", vil jeg også benytte anledningen til å slå et slag for matematikken. Mye informasjon og sammensatte problem gjør det ofte krevende å se sakens kjerne og å skille hva som er viktig og ikke. Her er matematikken et godt hjelpemiddel. Matematiske modeller og formler forenkler kompliserte sammenhenger til håndterbare størrelser. En samtale mellom Odd Aukrust og Trygve Haavelmo, to kjemper i norsk samfunnsøkonomisk forskning, viser at det ikke er bare én måte å bruke matematikken på. De satt sammen og snakket, og kom inn på temaet formler og formuleringer. Aukrust sa "*Min hjerne fungerer så konkret at hver gang jeg ser en formel, gjør jeg det om til et talleksempel*". Haavelmo svarte: "*Det var pussig. Når jeg ser et talleksempel, må jeg gjøre det om til en formel for å skjønne det.*" [\(12\)](#)

Lykke til med studiene. Dere har gjort et godt valg. Takk for at dere ville høre på.

Fotnoter

1) Kilde: Agnar Sandmo (2006): "Samfunnsøkonomi – En idéhistorie", Universitetsforlaget, s. 224

2) Kilde: Agnar Sandmo (2006): "Samfunnsøkonomi – En idéhistorie", Universitetsforlaget, s. 13

3) Se Wilhelm Keilhau sitert i Halvor Mehlum (2008): "Samfunnsøkonomen Schweigaard, Memorandum No 20/2008", Universitetet i Oslo, Økonomisk Institutt, s. 5

4) Kilde: Tore Jørgen Hanisch, Espen Sjøilen og Gunhild Ecklund (1999): "Norsk økonomisk politikk i det 20. århundre. Verdivalg i en åpen økonomi", Høyskoleforlaget, s. 38

5) Se Agnar Sandmo (2006): "Samfunnsøkonomi – En idéhistorie", Universitetsforlaget, s. 117

6) Kilde: Espen Sjøilen (2002): "Mot et samfunnsøkonomisk Optimum", Makt- og demokratiutredningens rapportserie

7) Se Finn E. Kydland og Edward C. Prescott (1977): "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans", Journal of Political Economy, 85, nr. 3, s. 473-491

8) Se Knut Wicksell (1907): "The Influence of the Rate of Interest on Prices", Economic Journal, XVII, s. 213-220

9) Boken "The Paradox of Plenty. Oil Booms and Petro-States" av Terry Lynn Karl (1997) gir en god oversikt av oljenes problemer

10) Se Ragnar Frisch (1995): "Troen på nøkken", Universitetsforlaget

11) Se Robert E. Lucas, Jr. (2003): "Macroeconomic Priorities", The American Economic Review, Vol. 93, nr. 1, s.1

12) Se Dagens Næringsliv (1989): "Sky Nobelpris-vinner", 12.oktober 1989